

V R T E C .

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 3.

V Ljubljani, dne 1. marca 1908.

Leto 38.

Kò so zvončki zazvonili . . .

Kò so zvončki zazvonili
na zeleni trati,
jaz zahrepenel sem
po mladosti zlati.

Pa mi leglo nekaj v dušo
toli grenko je, težkò,
da zaplakal za mladostjo
izgubljeno sem bridkò.

Rastko Staroselski.

Na pepelnično sredo.

Prišla pepelnična sredo,
žalostna in bleda,
v halji je vijolični.
Na srebrnem krožniku
nosi pepel oljični,
da zaznamtja čela,
jasna in vesela:

„Kaj si človek? Prah, pepel!
Pa imaš obraz vesel?
Kaj pač tvoja je radost?
Kaj pač tvoja je mladost?
Zlat oblak lahan —
čez neba gre modro plan,
da potone v ocean . . .

Tvoja je radost oblak,
in mladost ti dan je tak,
zjutraj vstane ti v zlatnini,
na večer mrjè v temini . . .“

Bogomil Gorenjko.

Anže.

Povest. — Spisal Stanko Svetina

III.

Jesen je priplavala v deželo. Mrzel veter je začel briti čez pokrajino; nebo je bilo skoro pri zemlji, da bi se ga bil človek lahko dotaknil, in ptiči so se združili in ostavljali domovino. Vrane so samevale na visokih jaggedih in žalostno krakale v pusti dan. Na polju, ki je bilo prej posejano z bogatimi klasi, ki jih je zibal veter liki valove prostranega morja, je bilo puščobno in prazno, in le strnišča so gledala v žalostno naravo. Gozd je stresaval z glavo, in tla so bila posuta z rumenim listjem. Trudna in počitkaželjna je umirala narava in mirno čakala snežne odeje.

Kakor po navadi je bilo življenje pri Treskarjevih. Anže je hodil še vedno past krave v svojo ljubljeno reber. Navadno je vzel s seboj krompirja, je zakuril kraj klopi in se je grel ob ognju, zakaj mrzlo je bilo že tiste dni. Zamišljeno je gledal v plamen, ki je plapolal in se nemirno zvijal v vetru. Ko je bilo dovolj žerjavice, je dal krompir nanjo, da se je pekel.

»Dober človek je stric in blag,« si je mislil večkrat in je govoril samseboj. »O svetem Mihelu mi je kupil nove hlače in nov klobuk. Čisto tak klobuk mi je kupil, kakršnega sem ga prosil: zelenega z zelenim trakom in s peresi zadaj.« Šel je Anže v nedeljo k maši, in tovariši njegovi po letih so ga zavidali za klobuk in za tista peresa zadaj.

Tudi onega dneva si je domislil Anže, ko sta šla s stricem v Brinje, v rojstno vas Anžetovo, in ko je nesel cvetice na grob svoje matere. Pravitak je bil grob, kakršnega si je predstavljal prej v duši: s travo porastel in s plevelom. Leseni križ je bil nekoliko nagnjen na stran. Anže ga je zopet popravil in je potrgal travo z groba in je poravnal prst na njem. Nasadil je cvetice nanj, bele, rdeče in modre, da je bil grob ves pisan, kakor je pisan pomladanski travnik. Pokleknil je Anže po delu zraven groba in je molil za ljubljeno mater. Ko je vstal in hotel iti s pokopališča k Boltetovcu, kjer se je ustavil stric, je zagledal pred seboj gospoda župnika. Zardel je, in ker je vedel, da zardeva, mu je šinila še bolj kri v lice. Odkril se je, stopil h gospodu in jim poljubil roko.

»No, Anže, kako je kaj tebi? Ali si še vedno priden, kakor si bil?« so ga vprašali gospod in ga pogladili po laseh.

Anže je molčal in gledal sramežljivo v tla. Dobro se mu je zdelo, ko so ga gospod pogladili po laseh in ko so ga vprašali, če je priden. Pa pomislil je spet, da se ni prišel nič poslovit, ko je odšel, in hudo mu je bilo.

»Lepo je to, Anže, da prideš sem na materin grob in da se spominjaš ranjke v molitvi. Le vedno bodi priden in moli zanje. Čakaj, ti bom nekaj dal!« so rekli gospod in posegli v žep. V Anžetovi roki se je zasvetila krona, čisto nova krona.

»Bog povrni, gospod župnik!« je dejal Anže in trdno tiščal v pesti podarjeno krono. Ljubi Bog! Anže in krona! V vsem svojem življenju še ni imel krone v žepu. In zdaj kar naenkrat!

»Kadar še prideš sem, se oglasi pri meni, v župnišču se oglasi!« so mu naročili gospod, se obrnili in hitro odšli.

Ko je bil Anže sam, je vzel rutico iz žepa, zavezal krono v vogal prav trdno in potlačil rutico prav na dno hlačnega žepa, da ne bi izgubil krone. Nato je odšel hitrih korakov k Boltetovcu, na konec vasi.

Vsega tega se je domislil Anže, ko je pasel krave na rebri in se grel ob ognju. Segel je v žep, potegnil vun robec in odvil iz vozla krono.

»Čisto nova je še in sveti se kakor svetinjica, ki so mi jo kupili mati predlanskim o sv. Alešu na semnju pri sv. Antonu na Rebri.« Gledal je Anže krono in veselja so se mu iskriale oči. »Kaj vse lahko kupim za tako krono, za tako majhno reč! Nož svetla dobiš za njo s tremi klinjami — in nazaj še nekaj krajcarjev. Nož si bom moral kupiti; pipcu se je zlomila klina, ko sem rval žebelj iz deske, in brez noža ne morem biti,« je govoril Anže samprisebi. In sklenil je, da si kupi nož s tremi klinjami.

Tako so minevali dnevi Anžetu na paši. Bližali so se Vsi Sveti, bližal se je dan vernih duš.

Sedela sta nekega večera Anže in stari Janez na klopi pred hlevom in se pogovarjala.

»Ti praviš, da bi bil rad mizar, Anže? Kaj, ko bi ti to povedal stricu. Morda bi te pa le dali učiti se. Ojunači se enkrat in poprosi, kaj se boš bal?« je govoril Janez Anžetu, vzel pipo iz žepa, natlačil tobaka in prižgal.

»Bi že prošil, Janez, ampak ne vem, če bi kaj bilo.«

»Bom tudi jaz prosil zate in teta bo prosila; le ne obupaj!«

»V mesto bi se šel rad učiti, — še nikdar nisem videl mesta. Ali je tam lepo? Saj ste že bili, Janez, v mestu?« vpraševal je Anže svojega starega prijatelja

»Lepo je v mestu. Hiše so tam velike in vse se drže skupaj; in lepe cerkve so tam z visokimi zvoniki. Še izgubiš se, Anže, v mestu, le veruj mi! Ceste so dolge in široke in zelo so si podobne.«

Anže je pomislil na mesto in zahrepenel je po njem. »Kaj, ko bi se stric vendarle vdali, ko bi prosil Janez zame in teta,« si je mislil Anže in zdelo se mu je, da ni nemogoče, da bi se stric ydal.

»Glejte, Janez, snežinka! Pa še Vsi Sveti niso tukaj, pa bo že sneg!« je zaklical Anže in pokazal z roko.

»Ni snežinka, golobji mah je, saj vem. Glej, nečesa si me spomnil. V četrtek bom moral iti v mesto po Lipeta. Pisal je, da se ne bo pripeljal domov po železnici, ne vem že, zakaj ne. Saj bodo v petek Vsi Svetniki, ali ne?«

»V petek bodo in v soboto bo vseh vernih duš dan,« je rekel Anže.

»Vidiš, pa še Lipetu boš rekel, naj poprosi zate, da se boš šel učiti v mesto. Stric ga imajo radi in ne bodo mu odbili prošnje.«

»Janez, Lipe je učen, kaj ne, ker je v mestu v šoli?«

»Učen. Latinsko se uči in kdosi gavedi kaj še vsega. Lani ob koncu leta so ga pohvalili tisti gospodje učeniki.«

Tako sta se menila na klopi Anže in stari hlapec še dolgo, predno sta šla spat. Anžetu se je sedaj skoro vsako noč sanjalo o mestu in o lepih cerkvah in tudi o Lipetu se mu je večkrat sanjalo.

* * *

Stari Janez je govoril resnico. Komaj sta se videla, že sta si bila dobra prijatelja, Lipe in Anže namreč. Še tisti večer, ko je prišel Lipe domov, je pravil Lipe Anžetu, kako je v mestu, in mu je povedal, kako je v šoli, kamor hodi. Pazljivo ga je poslušal Anže in ga blagroval.

»Veš, Lipe,« je pravil Anže, ko sta bila sama, »tudi jaz bi šel rad v mesto, pa bi ne šel tja v tisto šolo, kamor ti hodiš; izučil bi se rad za mizarja.«

»Pa bi šel, ne? Zakaj pa ne greš?« ga vpraša Lipe.

»Stric bi me morda ne pustili in bi bili jezni, češ, zakaj sili, ko mu ni tukaj nič hudega,« odgovori Anže in menca z rokami in gleda v tla. »Janez in teta sta mi obljubila, da bosta prosila zame . . .«

»In jaz bom tudi prosil!«

»Ali boš res?« vsklikne Anže razveseljen.

»Res bom.«

»Da me bodo stric pustili učiti se mizarstva?«

»Da te bodo pustili učiti se.«

»In da bom šel v mesto?«

»Da boš šel v mesto, da!«

»Oh, Lipe, ti si dober! Nikoli ne bom pozabil tega, vedno mi bo v spominu,« reče Anže veselo.

Tako se je zgodilo, da je dobil Anže tri priprošnjike: starega Janeza, Treskarico in naposled še Lipeta. --

Bilo je na Vseh Svetnikov večer. Vsa Treskarjeva družina je bila zbrana v sobi. Treskar se je pogovarjal z Janezom, Lipe in Anže sta igrala domino, Treskarica je pa pravila nekaj Neži in ji naročala.

Anže je bil razmišljen pri igri, tako da je že dvakrat izgubil, in je le premišljeval, kdaj in kako bi rekel stricu, da bi jih izprosil in da bi ga dali v uk. Janez ga je videl, da bi rad govoril s Treskarjem — poznal ga je po obrazu. Odkašljal se je in sam napeljal na to.

»Anže, koliko si že star?«

»O svetem Martinu bom trinajst. Čez enajst dni, če se ne motim, bo moj rojstni dan,« odvrne Anže in pogleda na mizo.

»Trinajst že? Pa boš vedno pastir, kaj?«

»Seveda . . . pastir bom že . . . trinajst let bom o svetem Martinu . . . ampak . . .«

»Ampak! Kaj hočeš s tem!« oglasi se teta in ga pogleda. Tudi stric ga je pogledal in Neža se ozre nanj.

»Ampak ne ostal bi rad vedno pastir.«

»Kaj pa bi? No, kaj pa bi rad, govôri!« reče Treskar in namrši obrvi.

»Veste, stric, prošil bi vas rad, da bi me dali v mesto da bi se izučil za mizarja. Mizar bi bil zelo rad, stric!« reče Anže z boječim glasom in gleda predse.

»Aha! Iz tega pa ne vem, če bo kaj? To bi marsikdo rekel: ‚Mizar bi bil rad, mizarstva bi se rad učil, v mesto bi šel rad,‘ ampak to ni, da bi se človek izmišljeval. Kdo pa bi bil potem namesto tebe pastir, kaj?« odvrne Treskar resno »Ne, iz tega pa res ne bo nič, kakor sem že povedal!«

»Kaj pa bo pozimi pastir?« reče Treskarica in pogleda moža.

»Saj res, pozimi tako ni treba pastirja,« se oglasi Janez.

»Glejte, glejte, kako sta modra in pametna! Seveda, pozimi ga ni treba, ali zima ne trpi vse leto. Pride pomlad — in kaj potem?«

»Pa najamemo kakega fanta, če bi se šel Anže učit,« dé Treskarica.

»Najeti ga je treba, gotovo. Ampak čemu, vas vprašam, čemu, ko je vendar lahko ta tukaj?«

»Pa ga vseeno pustite, oče, ker bi šel tako rad v mesto in ker bi bil rad mizar. Saj lahko tudi počakate s pastirjem, če bi ga precej ne dobili. Pred Anžetom ga tudi nekaj časa ni bilo,« se oglasi Lipe s prosečim glasom.

»Kaj? . . . Ne, ne . . . hm, da bi šel? . . . Povem vam: Le naj gre zastran mene, ampak kesali se boste in sami iskali drugega pastirja! Le zapomnite si!«

»Saj se hitro dobi; še na izbiro so,« reče Janez in pomežikne Anžetu, češ, fant, zdaj si pa že na konju. Smo ga vendarle pregovorili.

IV.

Tisti dan po Novem letu sta šla Treskar in Anže v mesto. S čudom je gledal Anže to veliko vas: hiše se drže drugapridrugi, velike so in podobne so si; lepe in široke ceste, krasne cerkve z visokimi zvoniki, prav take, kakor sta mu jih opisovala Janez in Lipe. Pri vsaki prodajalnici si je hotel Anže ogledati izložbo, pa stric ga je potegnil za rokav in šla sta naprej. »Zate je že še čas, da si ogledaš; meni se pa mudi,« je rekel. Ustavila sta se pred enonadstropno hišo, ki je imela na pročelju desko in na nji napisano: Anton Klinar, mizar. V to hišo sta stopila Treskar in Anže.

Nasproti jima je prišel majhen možiček, prijaznega obraza s črnimi brkami in s kratko brado. Gologlav je bil in golorok.

»O, gospod Treskar, dober dan, pozdravljeni, kaj pa vi?« začne vljudni mož. Anže se je čudil, kako pozna mož strica, in nekako dobro se mu je zdelo, da ga pozna.

»Stvar je namreč taka. Tega-le fanta sem pripeljal, gospod Klinar, da bi bil pri vas za učenca. Pravi, da ga veseli mizarstvo in me prosi,

naj ga dam učiti. Od ranjke sestre moje je. Priden fant, nič poreden. — To se pravi, če ravno potrebujete kakega takega, drugače se moram obrniti kam drugam,« reče Treskar, potem ko je podal roko možu.

»No, ravno potrebujem ga ne, ampak, če je priden in pošten in če ga res veseli mizarstvo, pa naj ostane,« odvrne mizar Klinar.

»Vidiš, Anže, tega gospoda boš moral ubogati, kakor si mene, in poslušati ga moraš, kar ti bo rekel in ti ukazal. Ali si razumel?«

»Sem,« odgovori Anže odločno. »V vsem bom izkušal ustreči gospodu,« še doda.

»Torej ti lahko kar tu ostaneš. Imam še dosti opravka v mestu — kaj bi trapal z menoj. Glej, da se boš vedno lepo vedel, da ne bom čul pritožb o tebi,« je naročal še stric, podal roko Klinarju in nato še Anžetu. »Na, par desetic ti še dam, pa jih ni treba zapraviti; o potrebi jih porabi! Mlad človek ne sme imeti nikoli dosti denarja, to sem vedno rekel. Naenkraj zapravi vse in potem nima nič. Ali ne, gospod Klinar?«

»Seveda, seveda,« reče mizar in se nasmehne. »Pa z Bogom, gospod Treskar! Če kaj pridete v mesto, pa se spet oglasite!« kliče za odhajajočim.

»Ti, Anže, pa pojdi z menoj! Saj ti je ime Anže, ne? Če se ne motim, te je stric tako klical? Pojdi, boš videl delavnico in svoje tovariše!«

Novi gospodar pelje Anžeta v prostorno sobo, kjer je delalo na dolgih in širokih mizah več mladeničev razne starosti. Tu je eden oblal, tam drugi žagal, tretji zbijal deske: vsak je imel svoje opravilo.

Ko je stopil Anže z gospodarjem v delavnico, se ni ozrl noben delavec: vsi so delali naprej in se niso zmenili za vstopivša. Gospodar je šel tja v zadnji del sobe k krepkemu, plečatemu fantu z živimi očmi in s kodrastimi lasmi.

»Glej, Peter, tu imamo novinca; tam iz Dolenjskega je. Prišel se je učiti k nam, da postane mizar. Razkaži mu vse v delavnici, precej lahko kaj začne,« reče gospodar in odide iz sobe.

Peter je pokimal, pomignil Anžetu in mu začel razkazovati.

»Vidiš,« je dejal in stopil k mizi, kjer je delal nekoliko grbast fant, »tu se oblaajo deske, da postanejo čisto gladke — postavi tisto culo, ki jo imaš v roki, tja na klop! — popolnoma gladke morajo biti deske in ravno izoblane, razumeš?«

»Vem, vem; sem že oblal deske doma pri stricu,« je pravil Anže in kimal.

»Pravi Dolenjec si; precej se te pozna po govorici,« omeni Peter.

»Zakaj?«

»Glej ga no! Dolenjec si, tam okoli Ribnice si doma, ali ni res?«

»Res je!« pritrdi Anže. »Kako pa to veš?«

»Saj praviš: ‚vajm, vajm‘, pa ‚rajs je‘, — vsi tam okoli Ribnice govorijo tako,« reče Peter in stopi k drugi mizi.

»Glej! Tu so deske: nekatere že izoblane, nekatere še ne. Na deskah so črte, podolgem in počez. Po teh črtah se morajo deske izžagati in tu bo tvoje prvo opravilo,« razlagal je Peter Anžetu dalje. Nato mu je razkazal še drugo v delavnici in ga peljal potem v spavnico, ki je bila hkrati tudi obednica. Ko sta vse pregledala, si je pripasal Anže moder predpasnik in šel takoj na delo.

Ako mislite, da je bil Anže slabe glave, niste uganili prav. Kar mu je kdo pokazal, je razumel takoj in naredil vsako stvar dobro in lično. Bil je, kakor se pravi, rojen mizar. Prišel je večkrat gospodar v delavnico in vselej je pohvalil Anžeta, potapljal ga po rami in mu dejal prijazno: »Le tako naprej, Anže, to me veseli.« Nato se je obrnil k Petru, ki je bil v delavnici za velikega pomočnika, in mu rekel: »Fant je prav razumem; bo že še kaj iz njega, če bo vedno tak.«

»Če bo vedno tak,« je odgovoril Peter, kakor v odmev in pogledal vstran. Ni mu bilo ljubo, da hvali gospodar Anžeta, a njega ne. Sicer je bil Klinar proti njemu prijazen; a on ni maral, da bi bil tudi proti komu drugemu.

Ko ni bilo Petra nekoč v delavnici, je stopil grbasti Pavle k Anžetu.

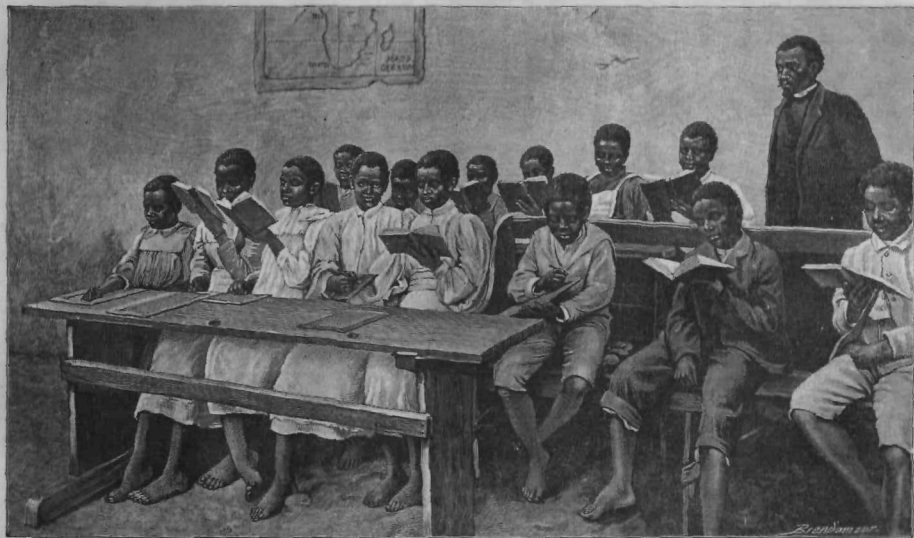
»Pa se misliš izučiti pri tem gospodarju? Saj se ne boš, saj ne boš ostal tukaj,« izpregovori Pavle.

»Zakaj bi ne ostal?« vpraša Anže in nezaupljivo pogleda tovariša.

»Ne boš, ti pravim. Zaradi Petra ne boš, veš! Že dva sta bila pred teboj, pa sta oba pobrala in šla. Pridna fanta sta bila in rad ju je imel gospodar. Pa ravno zato, ker ju je imel rad, sta morala iti. Ne vidi rad Peter, če ima gospodar koga rajši, kot njega. Prvi je neki kradel gospodarju denar. Iskali so ga povsod in so ga našli v nedeljskih hlačah fantovih. Tako se je zgodilo prvemu. Gospodar ni pomišljal prav nič; kar zapodil ga je. Fant je zatrjeval, da ga ni vzel in da ga ni, pa vse ni nič pomagalo. Vprašal sem ga nasamem, če je res vzel denar. »Ne, nikdar ne!« je rekel. Potem sem mu verjel. Tisti dan pa, ko je odšel, se je Peter večkrat na skrivaj smejal. Mislil je, da ga nihče ne vidi, a jaz sem ga videl. Prišel je za njim drugi, gospodar ga je imel rad, čez mesec dni ga že ni bilo več tu. Zvečer smo šli spat, zjutraj vstanemo, fanta ni bilo nikjer — vzela ga je noč. Ni čuda! Kar je napravil v delavnici, čeprav je bilo dobro, Petru gotovo ni bilo prav. Zmerjal ga je, uhljal in klofotal. Fant si ni upal povedati gospodarju, ker se je preveč bal Petra, da bi ga še bolj ne pretopal. Ko ni mogel več prenašati sirovega obnašanja, je ušel — prav je imel. Miha je sedaj učenec, kakor ti; pa ker ga nima gospodar nič rad in ker je slab za delo, zato ga pusti Peter na miru,« je pravil grbasti Pavle Anžetu.

»Zakaj si pa ti ostal tukaj?« vprašal je Anže.

»Zakaj sem ostal? Čudno, kaj ne? Prišel sem k temu gospodarju veliko prej, nego Peter. Najprvo sem bil učenec, kakor ti; a kmalu me

Pridni zamorci.

je potrdil gospodar za pomočnika. Nekega dne pa pride sem Peter. Gospodarju je ugajala njegova postava, s seboj je imel še precej dobro izpričalo — bil je že prej pri nekem drugem mizarju — hlinil se mu je in čez par tednov ga je postavil za velikega pomočnika, da je vse nadziral. Mene se je vedno nekako bal, ker je vedel, da me je izpodrinil in mi storil s tem krivico. Enkrat, ko je tepel tistega fanta, ki je ponoči ušel, sem ga ozmerjal pošteno. Nič mi ni odgovoril, pustil ga je in je šel strani. Tudi kadar delam, mi ne reče besedice.«

»Z menoj pa je Peter prijazen.«

»Boš že videl, koliko časa bo prijazen! Varuj se ga; nič drugega ti ne rečem!«

Od tedaj se je Anže res vedno bal Petra — še pogledati si ga ni skoro upal. Večkrat mu je bilo hudo, ko je pomislil na fanta, ki sta šla strani: na prvega, ki je moral iti, in na drugega, ki je ušel.

Pet tednov je že bil Anže pri mizarju Klinarju za učenca. Nič posebnega se ni dogodilo v tem času, dan se je vrstil hitro za drugim, teden za tednom.

Nekega jutra je poklical Peter Anžeta k sebi.

»Koliko si že star, Anže, ga je vprašal.

»V štirinajstem letu sem. Lani o svetem Martinu sem jih bil trinajst,« odgovori Anže, ne da bi pogledal Petru v obraz.

»V štirinajstem že? Poglej no! To si pa že cel fant, Anže! Ker pa si fant, moraš pa tudi pokazati, da si fant in da nisi mlečnozobnež. — Anže, ali si že kedaj kadil smodko?«

»Še nikdar ne. Tobak škoduje zdravju, to sem slišal od modrih ljudi.«

»Otrokom že, ampak odrastlim, takim, kot si ti ali pa jaz, tobak ne škoduje nič. Glej, tu imam dve smodki, eno dam tebi. Dragi sta; na, tu jo imaš!«

»Ne maram zanjo in ne bom kadil! Kadi ti, če hočeš,« reče Anže, se obrne in gre zopet k svojemu delu.

»To si fant! Ti pa ti! Otrok si še, v zibelko leži,« ga je smešil Peter in se namrdaval. Videlo se mu je, da je jezen. Stisnil je pesti in šel iz delavnice.

»Prav si storil, ker nisi vzel,« je rekel potem grbasti Pavle Anžetu, ko je bil Peter že zunaj. »Ampak, Anže, poslušaj me! Pazi se sedaj tembolj; pazi se, stokrat se pazi! Peter ne bo odnehal, veruj mi!«

Pavle je govoril resnico in se ni motil. Čez dva dni pride po navadi gospodar v delavnico pogledat, kako kaj delajo njegovi fantje, kakor je imel navado reči. Petra tačas ni bilo v sobi. Pohvalil je vse in hotel že iti, ko se obrne še k Anžetu. »Skoči, Anže, skoči gori v prvo nadstropje,« pravi, »in pojdi v mojo sobo. Na mizi najdeš denarnico in mi jo prinesi! Pa hitro, zakaj meni se mudi, imam opravek v mestu!«

Anže steče, pa čez malo časa pride zopet nazaj in pove gospodarju, da ni videl nikjer denarnice.

»Kaj? Nisi je videl. Na mizi sem jo pustil, vem. Morda pa nisi dobro pogledal,« reče gospodar in zapusti sobo. Tisti dan potem ga ni bilo več v delavnico.

Ko so zvečer mizarški pomočniki in učenca Anže in Miha povečerjali, ugasnili so luč in vsak je legel na svoje ležišče. Trudni od dela so kmalu zaspali.

Okoli polnoči pa so se odprla vrata in v sobo je stopil gospodar s svečo v roki. Peter, Pavle in Miha so se zbudili, pa ker ni gospodar nič rekel, bili so tudi oni tiho. Poleg postelje je stal stol, na katerem je ležala Anžetova obleka. Gospodar je postavil svečo na mizo in je začel iskati po obleki. Najprvo je vzel v roke hlače, posegel v ta žep, posegel v oni, pa jih zopet dal nazaj. Potem je segel po suknji. Zunaje žepe je preiskal, posegel še v notranjega — — in izgubljena denarnica je bila v njegovih rokah. Djal je obleko nazaj, kakor je bila prej, vzel svečo in šel iz sobe tiho in po prstih, kakor je bil prišel, in ni črhnil besedice.

Ko je gospodar odšel, je zabičal grbasti Pavle Mihi, da ne sme ziniti prav nič o tem Anžetu. Zakaj, tega mu ni povedal. Petru ni rekel nič.

Zjutraj je prišel Klinar v delavnico. Resen je bil njegov obraz, kar ni bila njegova navada. Nekaj časa je stal pri Petru, nato pa je rekel: »Počakajte nekoliko časa z delom, da vam nekaj povem! Znano vam je gotovo, da sem izgubil včeraj denarnico, v kateri ni bilo malo denarja. Glejte, izgubljena denarnica je že tu! Pa ne bi vam prišel povedat tega, ko bi jo bil našel v svoji sobi, ampak prišel sem vam povedat, ker sem jo dobil v sobi, kjer obedujete in spite samo vi. Nikari se ne čudite, zakaj to je resnica! Kaj menite vi vsi? Ali naj imam še naprej tata v svoji hiši, ali naj ga še redim? Odgovorite!«

»Ne, proč mora od poštene hiše in ne sme se več prikazati sem!« reče Peter ognjeno in vsi mu prikdijo.

»Pa kdo je bil tisti malopridni človek, ki mi je izmaknil denarnico, ali ni res?« Vse tiho.

»Tistega človeka sem cenil in sem mislil, da je pošten, in rad sem ga imel. Ime mu je — Anže.«

Anže je prebedel, tresel se je, in toliko, da ni omahnil in se zgrudil.

»Glej, Anže,« začne gospodar iznova, »mislil sem, da si res priden in pošten, kakor je dejal tvoj stric. Sedaj pa vidim, da nisi dosti prida in — da se naravnost izrazim — da si tat!«

»Za božjo voljo, gospod Klinar,« začne jokaje Anže, »jaz nisem ukradel nobene denarnice, verujte mi! Na smrtni postelji so mi dejali mati: ‚Bodi pošten, Anže, in ne bo se ti godilo slabo.‘ Vtisnil sem si te besede v spomin in sem se vedno ravnal po njih. Bog mi je priča, On ve, da nisem ukradel denarnice.«

»O, tudi jaz vem, da si pošten,« se oglasi nenadoma grbasti Pavle. Vsi ga pogledajo, gospodar Klinar se začudi, Peter prebledi.

»Poslušajte, gospod, da povem naravnost in po pravici! Ko smo včeraj zvečer pihnilu luč in legli k počitku, bil je nekako poldrugo uro popolen mir. Vsi so zaspali, razen mene in Petra. Okoli poluenajstih namreč je vstal Peter tiho, kolikor je mogel, in šel k Anžetovi postelji. Vzela je njegovo suknjo, izvlekel je iz nedrij denarnico — denarnica je bila, dobro sem jo razložil, zakaj oči so se do tačas privadile teme, da je bilo po sobi, kakor v poznem mraku — izvlekel je denarnico in jo potisnil v notranji žep Anžetove suknje. Nato je dal suknjo pod hlače, kakor je bila prej, ozrl se je, šel k Mihi in Francu, in ko je videl, da ta dva spita, ki sta najbližja Anžetovi postelji, je šel spet tiho nazaj na svoje ležišče. Nekako o polnoči ste prišli vi, gospod Klinar, s svečo v našo sobo, šli ste naravnost k Anžetovi postelji, vzeli ste denarnico in ste odšli. Anže ima trd spanec, ni se prebudil niti prvič, ko je bil Peter pri njegovi postelji, niti drugič, ko ste bili vi. Kdaj je Peter ukradel denarnico, o tem ne smem govoriti, ker ne morem dokazati. Mislim samo tako: Ko ste prišli včeraj v delavnico, ste rekli, da dobro veste, da ste denarnico pustili na mizi. Ves čas pa, kar ste bili pri nas, ni bilo Petra v sobi, in jaz mislim, da jo je moral vzeti tisti hip, še preden ste poslali ponjo Anžeta. Povedati pa moram tudi, zakaj sem zadnje vso pozornost obrnil na Petra. Pred tremi dnevi je ponujal Anžetu v delavnici smodko, ki je pa ta ni hotel vzeti. Zato je bil Peter jezen, da je stisnil pesti in zaškrtal z zobmi. Ker pa imam Anžeta rad in ker sem prepričan, da sta morala iti ona dva učenca, ki sta bila pred njim tukaj, strani samo zaradi Petra in bi moral iti tudi Anže, zato sem ga izkušal varovati, kar se mi je, hvala Bogu, tudi posrečilo. To je, kar sem mislil povedati!«

»Veš, Peter, kaj takega nisem mislil o tebi,« dé gospodar. »Glej, rdečica na obrazu te izdaja in pravi, da je res, kar je povedal Pavle. Sam si prej izpovedal sodbo za tata, in kakor vidiš sedaj, tudi za samogasebe. Torej glej, da izgineš še danes! Ne bom nikomur pravil o tem, kar si napravil. Dobiš mogoče kje drugje službo, v kateri pa boš modrejši! Tebi bo v korist. — Ti pa, Anže, ne zameri, da sem te obdolžil po krivem! Sedaj sem šele spoznal, da si res pošten — ne bom pozabil tega. Tudi ti si vrl dečko, Pavle, da skrbiš tako lepo za svojega tovariša. Zapomnil si bom to. Veliki pomočnik boš sedaj namesto Petra.«

Tako je govoril mizar Klinar Petru, Anžetu in Pavletu. S solzami v očeh se je zahvaljeval zvečer Anže Pavletu za dobroto, ki mu jo je blagi mladenič izkazal. Postala sta najboljša prijatelja.

Peter pa je spravil svoje stvari v culo, zavezal jo je in odšel v svet kdovekam.

* * *

Dvanajst let po tem. V tej precejšnji dobi se je marsikaj izpremenilo. Pri Treskarju sicer najdemo skoro še vse stare znance: Treskarja, ženo njegovo, tudi hlapec Janez je še, le dekla Neža je šla strani, namesto nje pa je prišla služiti za deklo Mina. Tam nekje iz Goriškega je in s Treskarjem je nekoliko v sorodu. Lipe se je pa posvetil duhovskemu stanu in je sedaj dušni pastir v farni vasi v Kotu.

Kje pa je Anže? V mestu, na hiši, kjer je bila pred dvanajstimi leti nabita deska in na njej zapisano: Anton Klinar, mizar, in kjer se je tudi Anže učil mizarstva, je sedaj druga deska, ki nosi tudi drug naslov. Glasi se: Ivan Trdan, mizar. Kdo je ta Ivan Trdan? — vprašate? Da vam povem: Ivan Trdan je naš Anže. Pred tremi leti je umrl prejšnji gospodar Klinar. Ker je bil vdovec brez otrok, je zapustil vse premoženje poštenemu in vseskozi pridnemu Anžetu, tedaj velikemu pomočniku v njegovi delavnici.

Tako se je uresničila Anžetu najsrčnejša želja: postal je mizarški mojster. Večkrat v prostem času pohiti na Dolenjsko k stricu; ali pa gre obiskat svojega najboljšega prijatelja Pavleta, ki je tudi mizar v malem mestecu na Spodnjem Koroškem. Pri kupici vina si potem pripovedujeta dogodke iz mladih let, ko sta še delala in se učila pri ranjkem Klinarju, a tudi hudobnega Petra se spominjata. Od onega časa, ko je zapustil Klinarjevo delavnico, ga nista videla nič več. Najbrže jo je popihal v Ameriko.

Prijatelja.

Povest. — Spisala Mara.

V.

Zivljenje v villa de Fiori je potekalo vedno prijetneje. Iskreno so se grofovi medsebojno ljubili in spoštovali. Grof je neumorno skrbel za svoje; blaga grofica je vedno rada žrtvovala, karkoli je bilo treba, da je bila sreča v hiši. Gastone se je marljivo učil, da je bil gospod Antonio vsak dan zadovoljniji, in signorina se je tudi veselila dobre in mirne Alme z vrtnarjem Alfonzom je grofič vedno občeval prijateljsko, in tudi pridna Santina je lepo napredovala v učenju. Toda vedno ni moglo, skoro bi rekli, ni smelo biti tako. Prišlo je drugače.

Grof se je bil odločil, da pošlje grofiča v javne šole. Odslej je radi tega prihajal redno sam vsako soboto h gospodu Antoniu, da se je pričal, koliko Gastone že zna. Z največjo radostjo je opazil, da mu ljubljeni sinko vidno napreduje. Odgovarjal je vselej na učiteljeva vprašanja točno in gladko. Kdo se ne bi veselil takega učenca? Kdo ne pohvalil takega sinka? In tudi grof Egon je bil po pravici ponosen na svojega sinka.

Teden za tednom je mineval v učenju in pripravljanju za višji izpit. Sredi tolikega dela grofovi niti zapazili niso, kako hitro jim je potekal mesec za mesecem. Prešla je jesen, kakor bi jo kdo spodil. Minila je neprijazna zima, kakor bi je ne bilo nikdar v deželi. Vrnil se je lep majnik, vesel, ves v cvetju, a tudi ta je prešel. Nastopilo je zgodnje in vroče poletje, poletje, kakršno je le v južnih krajih. Neusmiljeno je pritiskala z vso silo vročina na zemljo.

Nekega večera, ko se je grofova obitelj ravno razveseljevala na vrtu, vpraša grofica svojega soproga rekoč: »Egon, nameravaš res jeseni odposlati Gastona v šolo?«

»Kajpak,« odvrne grof, »to ti je pač znano.«

»Da. Uprav radi tega, ker mi je znano, sem hotela, da mi samo pritrdiš, ker sem s teboj enih misli. Vendar moram omeniti nekaj, kar se ne sme prezreti.«

»In kaj bi bilo to?« vpraša grof.

»Nekaj važnega, prav važnega. Gastone, tako bi želela, naj ne bi zapustil doma, dokler ne prejme svetega obhajila.«

»Pametna misel,« dé grof. »To se mora izvršiti, preden Gastone odide. Kdaj, meniš, bi bil dan najpripravnejši za to?«

»Svetega Alojzija dan!« reče grofica.

»Ali, to je prezgodaj, ni mogoče! Dan je res odločilen za poznejše življenje in tudi za večnost,« odgovori grof. »Ni mogoče, da bi se v tej naglici Gastone pripravil.«

»Za vse to že jaz poskrbim,« odgovori grofica. »Gastone je že toliko poučen, in da nekaj tudi zna, o tem sem se sama večkrat prepričala.«

»Torej mu povej, da srečni dan ni več daleč,« reče grof ginjen.

»O tega pa ne, tega ne,« odvrne grofica. »To mora ostati sedaj še skrito, Gastone ne sme o tem vedeti še ničesar.«

»Pa zakaj ne?«

»Zato, ker se hočem prepričati, ali bo dečko sam omenil kaj o tem.«

»Dobro,« pravi grof, »stori po svoji previdnosti. Vendar prej ko bo mogoče, ker čas hiti.«

Tak pogovor sta imela grof in grofica oni večer. Drugega dne pove grofica to Elviri, ter jo poprosi, naj grofiča odslej najvestneje in najbolje pripravlja na prvo sveto obhajilo. »Le to,« doda grofica, »signorina mu povejte, da se srečni dan bliža in da bo kmalu. Kateri dan pa bo, mu ne povejte; zanj mora ostati vse to tajno.«

Elvira je odslej še skrbneje poučevala grofiča. Ta se je tudi odslej najvzorneje vedel in najmarljiveje učil.

Prešlo je teden dni. Grofica je sedela v hladni senci pod mogočnim kostanjem na vrtni klopici in čitala, ko se ji mali grofič nenavadno vesel in lahkih korakov približa.

»Mama,« zakliče poln veselja, »mama. Ti čitaš? Ali še ne veš, kaj se je pred nekoliko trenutki zgodilo?«

»Kaj vendar, Gastone?« vpraša grofica začudeno.

»Oh, mama, oče želi, naj mu gospod Antonio osvedoči, koliko da znam. In gospod Antonio bo storil to jutri »z največjim veseljem«, kakor se je izrazil.«

»O, to sem vedela, da bo tako in ne drugače,« pripomni grofica radostno. »Ali,« dostavi malo pomišljaje, »ali, Gaston, ti boš odšel in —«

»In,« prekine naglo grofič, »ljuba mama, povej, kaj še želiš?«

Grofica obmolči. Videti je bila vznemirjena.

»Oh, draga mama,« nadaljuje Gastone in se ji oklene okolu vratu, »vem, kaj misliš. Bojiš se zame, kaj ne, da ne bi prišel kak hudoben tovariš in — kajne, mama? Ali povem ti, nikogar ne bom poslušal razun tebe in očeta, pa svojih dobrih učiteljev. Nikdar ne bom pozabil doma, Alfonsa, našega vrta, in kadar bom najbolj otožen ali najbolj vesel, vselej bodo moje misli najbližje te kapelice in blizu tebe,« reče Gaston, pa pogleda na nekoliko oddaljeno kapelico, ki se je oddaleč blestela iz gozda.

»Nadejam se, sinko, da govoriš resnico in da boš tudi izpolnil, kar si obljubil. Toda še na nekaj mislim.«

»In kaj bi bilo to?« vpraša grofič.

»Ali je mogoče, Gastone, da ne misliš nič na to?« dé grofica.

»Mama, povedal sem vse, na kar sem mislil. Tebe, očeta, hišo domačo, vrt, kapelico, na kaj bi bil pozabil?« Pomišlja Gastone in dene končno kazalček na čelo.

»Pamisli!« dé mati.

»Mama! To je uganjka zame. Velika skrivnost, verjemi. Prosim, razodeni mi jo! Pa kaj vidim?« dostavi naglo, »kaj vidim, ti si jokala, mama!« dahne Gastone z mehkim glasom.

»O, nič posebnega, sinko dragi,« odvrne hitro grofica.

»Mama, še meni ne teko solze za prazen nič. To se primeri k večjemu kakikrat Almi, pa tudi ona je jela opuščati to. Kadar pa ti jočeš, mora biti nekaj posebnega.«

Grofica vzame knjigo v roko, odpre in pokaže grofiču malo sliko ter reče: »Gastone, čitaj!«

»O to je slika onega plemenitega in ljubeznivega grofiča,« reče veselo Gastone.

»Da, bil je tak! Enak naj bi bil tudi moj sinko in vsak mladenič,« reče grofica.

»Jaz bom tak,« odvrne brez pomisleka grofič.

»Bojim se, Gastone,« dostavi gospa, »bojim se zelo. Svet je hudoben in — — —«

»In zato so tvoje oči vlažne, mama?«

»Da,« odvrne grofica kratko.

»Oh, mama, ali si že pozabila na to, kar sem malo prej obljubil? Mama, ko bi bil kdo drugi tako hitro pozabil mojih besed, čutil bi se užaljenega.«

»Aj, ti prevzetnost mala, ti,« reče grofica, ter se ljubko nasmeje.

»O, nikar ne misli, da sem prevzeten, mama; ponosem sem pa.«

»Aha, zdaj te pa imam! Povedati mi moraš, na kaj si tako ponosen!«

»Tebi je neznano, mama,« reče Gastone napol veselo, napol naga-jivo. »Povedal ti bom, toda obljubi mi —«

»Že vem. — Hočeš izvedeti ono, na kar sem ravnokar mislila? Ali ne?« dostavi grofica.

»Želim, mama. In te tudi lepo prosim,« reče dostojno Gastone.

»Izveš v kratkem,« pripomni mati.

»Torej poslušaj, mama! V kratkem bom prvič pristopil k Gospodovi mizi,« reče veselo grofič. »Meniš, da je premalo, da ne bi bil na to ponosen?«

»O, dobri Gastone,« reče grofica, ter se lahno dotakne s svojimi ustnicami sinkovega čela.

»Ali, mama, prosim te, ne dolgaj mi! Povej mi sedaj, kar si obljubila!«

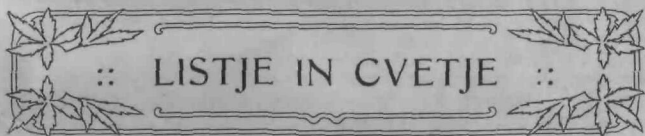
»Je ravno isto,« odvrne grofica. »Samo to naj še dostavim, da bo dan kmalu tu in je skoro že.«

»21. junij?« vpraša grofič.

»Da.«

»Najiskrenejša hvala,« reče Gastone. Več ni mogel. Poljubi mamici roko in vesel odhiti pravit vse to dobri signorini Elviri.

V tem se je solnce nagnilo. Grofica je odhitela do kapelice. Pregledala je, ali je vse v redu, molila in prosila blagoslova sebi in svojemu otroku. Potem je pa odšla naglih korakov proti domu.

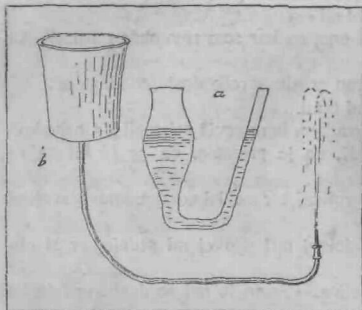

Koristna zabava.

2. Vodomet.

V fiziki se imenuje dvoje ali več posod, ki so med seboj v taki zvezi, da se tekočina pretaka lahko iz ene v drugo, občujoče ali spojene posode. Risba *a* na sliki št. 2. nam predočuje tako posodo. Če vlijemo v en oddelek te posode vode, se razdeli voda v krakih tako, da se dvigne gladina v obeh oddelkih enako visoko. Pri tem širokost, oziroma velikost krakov nič ne vpliva, le da niso preozki, ker bi v takem slučaju delovali drugi fizikalni pojavi. Iz poizkusa se izvaja zakon, da ista tekočina v občujočih posodah sega do enake višine. Za tu navedeni poizkus pa bržkone čitatelji „Vrtčevi“ ne bodo imeli na razpolago pripravnih občujočih posod. A to naj jih ne preplaši. Pomagajo si kaj lahko sami, kar bo še zanimivejše, n. or. tako-le (sl. *b*): Vzemimo posodo, ki ima v dnu luknjico (lonec za cvetlice), pritrdimo v luknjico gibko cev iz proževine, (kavčuka). Ta cev naj ima na drugem koncu primeren nastavek z majhno luknjico. Če napolnimo

posodo z vodo, ter jo držimo visoko, konec prožne cevi pa nizko, tako da bo vsa prava podobna občujoči posodi, pri kateri pa je en krak mnogo krajši, tedaj bo vsled zgoraj navedenega zakona privrela voda iz cevi in se bo dvigala skoro do iste višine, v kateri stoji gladina vode v loncu. Na ta način smo napravili preprost vodomet.

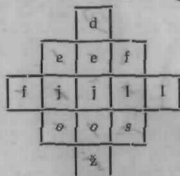

Št. 2

katerih pa včasih ne moremo dobiti vode, ker voda radi neprodernih tanjših ali debelejših plasti ne more na površje. Če v takem kraju zemljo globoko navrtajo, pa dobe močne navpične studence z zdravno pitno vodo; iz višje ležečih krajev namreč prideka podtalna voda v nižave. Te vrste vodnjaki se imenujejo **artezijski** (po francoski provinci Artois).

Znameniti taki vodnjaki so v okolici Pariza, v obmejnih krajih Sahare in v Avstraliji. Za mnoge kraje so neprecenljive vrednosti. Kot zgled naslednje: Znano je morsko kopališče Gradež na obali avstrijskega Primorja, zahodno od Trsta. Mesto Gradež s kopališčem je na otoku kjer se izliva Soča v morje. Na gradeškem otoku dolgo časa niso imeli zdrave pitne vode. Pred nekaj leti pa so zavrtali 217 m globoko v zemljo artezijski vodnjak, ki daje bebiivalcem zdravo hladno vodo, vsak dan 30.000 hl. Odkod pa prihaja ta voda na otok, ki ga obdaja krog in krog morje? Gotovo iz gorovja na celini severno od Gradeža in Ogleja, iz predgorja naših Alp. Pogled na zemljevid nas o tem prepriča. J. D.

Naloga.

Ako v tem demantu prav razvrstite črke, dobite v vseh štirih skrajnih predalčkih soglasnike, po dva in dva enaka; v drugi vrstici napoček in navzdol ime prekoristne rudnine; v četrti vrstici navzdol in napoček besedo, ki znači strjeno vodo;

v obeh srednjih vrstah ime svetnika, ki se ga bo veselil ta mesec marsikateri godovnjak. (Rešitev in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Bog.

Bog daje s polnimi rokami. — Ves svet sliši kljuvati božje srce. — Božja miza je vedno pogrnjena. (*Bog je neskončno dobrotljiv.*)

Če Bog dá kravico, bo dal tudi travico. — Je dal Bog zobe, bo dal tudi na zobe. (*Ako smo prejeli od Boga velike reči, smemo tudi malih zaupno pričakovati od njega. Bog povsod poskrbi za primerna sredstva.*)

Če Bog dá veliko, še ti daj veliko. (*Komur je dal Bog obilno premoženja, naj radodarno deli miloščino.*)

Bog daje radodarnim rokam. (*Kdor rad deli miloščino, ne trpi pomankanja.*)

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 50 h — Uredništvo in upravnitvo sv. Petra cesta št. 78, v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.